

*Щербина С. М.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри англійської філології**Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТІВ SUCCESS ТА FAILURE В АНГЛОМОВНОМУ РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі сучасних англomовних проповідей)

Анотація. У статті розглядаються особливості мовної об'єктивації концептів SUCCESS TA FAILURE в англomовному релігійному дискурсі. Встановлено первинні та вторинні засоби вербалізації досліджуваних концептів у текстах англomовних релігійних проповідей. Змодельовано предметно-акціональний фрейм, який відображає внутрішню організацію концептів SUCCESS TA FAILURE в англomовному релігійному дискурсі.

Ключові слова: концепт, релігійний дискурс, засоби вербалізації, бінарна опозиція, фрейм, англomовна лінгвокультура.

Постановка проблеми. У зрізі новітніх антропоцентричних досліджень вивчення національно-специфічних особливостей сприйняття світу певним етносом неможливе без звернення до світогляду мовної особистості, під яким зазвичай розуміють «систему поглядів на світ та місце людини в ньому, що визначає її ставлення до світу, інших людей та самої себе» [1, с. 72]. Світогляд визначає самосвідомість особистості, її ціннісні орієнтації, оцінки й поведінку. Як сукупність поглядів на світ, світогляд безсумнівно виражається в оцінному ставленні до явищ навколишньої дійсності. Оскільки орієнтація на ціннісні установки етносу залежить як від лінгвальних, так і позалінгвальних чинників, дослідник постійно перебуває в пошуку ключових конфігурантів впливу на національне світобачення [3, с. 225].

Як відомо, світогляд англійської лінгвокультури формувався під впливом багатьох суттєвих факторів. Важливу роль у формуванні національного характеру відіграла поява у Великобританії Хартії Вольностей (the Magna Carta), яка заклала підвалини розвитку індивідуалізму (individualism) як складової національної самобутності англійської лінгвокультури. Успіхи та досягнення в різних сферах життя, думка про винятковість та висока самооцінка зіграли свою роль у формуванні свідомості наступних поколінь. Віра в те, що їхніх успіх є ознакою Божої благодаті, висунула перед представниками англійської лінгвокультури основні життєві орієнтири.

Безсумнівно, релігія є одним із основних факторів формування будь-якого національного характеру, англійського зокрема. Англomовна лінгвокультура вже давно перебуває під впливом релігійного віровчення, що знаходить своє відображення в мові, оскільки мова є віддзеркаленням суспільної свідомості і реагує на всі зміни в суспільстві, у тому числі релігійні.

Дослідження концептуальних та мовних засобів віддзеркалення реальності у свідомості людини набуває деда-

лі більшої актуальності в працях зарубіжних та вітчизняних лінгвістів (Дж. Лакофф, А. Вежбицька, А. Левицький, А. Мартинюк, А. Приходько, М. Полюжин, Ю. Степанов та багато інших). При цьому, як вже зазначалося, виникає необхідність врахування культурно-релігійних традицій, крізь призму яких проходить процес сприйняття цієї реальності [1, с. 76]. Дослідники беруть до уваги аспект релігійної комунікації як способу передання життєво важливих для людини і суспільства етичних смислів, що стають так званими ціннісними орієнтирами. У цьому спектрі матеріалом для аналізу слугують тексти релігійного дискурсу. Релігійний дискурс зазвичай визначають як сукупність актуалізованих текстів різних жанрів релігійної тематики, що характеризуються певною сукупністю категоріальних ознак, серед яких важливе місце відводиться таким ознакам, як каузативність, аргументованість, авторитетність, дидактичність, антропоцентричність, інтертекстуальність, емотивність, експресивність [2, с. 222].

Провідною ідеєю релігійного дискурсу є комунікативно-прагматична мотивація, що полягає в прямій інтенції мовця звернутися до Бога, отримати прощення своїх гріхів та очистити душу. Формування релігійної картини світу та її концептуалізація здійснюється на основі ієрархічної системи цінностей, закладених у Біблії. Елементи Біблійного інтертексту пронизують всі жанрові формати релігійного дискурсу, серед яких важливе місце відводиться проповідям – специфічному виду мовної комунікації, що полягає в тлумаченні священних текстів. У контексті сучасних суспільно-культурних самовизначень головна мета проповіді полягає в необхідності адаптувати свій первинний текст (Біблію) так, щоб він не просто відображав головні цінності християнства, закладені в Біблії, але й відповідав релігійним канонам сучасності.

Метою наукової розвідки є розглянути особливості мовної об'єктивації концептів SUCCESS та FAILURE в англomовному релігійному дискурсі. Матеріалом запропонованого дослідження слугували релігійні проповіді, відібрані на англійському веб-сайті [7]. До уваги бралися англomовні проповіді, які містять ключову ідею феноменів успіху та поразки. Беручи до уваги зазначені критерії, ми відібрали для аналізу 122 англomовні проповіді, що відображають асоціативно-образний потенціал концептів SUCCESS та FAILURE.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз текстів англomовних релігійних проповідей, концепти SUCCESS та FAILURE характеризуються когнітивно-семантичною вибірковістю щодо мовних засобів їх репрезентації в англomовному релігійному дискурсі, що очевид-

но зумовлено специфічним каузативно-аргументованим потенціалом цього дискурсу програмувати певний спосіб мислення і діяльності віруючої людини. До первинних засобів вербалізації концептів SUCCESS та FAILURE в англомовному релігійному дискурсі відносимо імена концептів – лексеми success/failure та їх частиномовні похідні – дієслова succeed/fail, що виступають домінантами синонімічних рядів, члени яких демонструють варіативні можливості вербального аранжування концептів SUCCESS та FAILURE в англомовному релігійному дискурсі. Зокрема, синонімічний ряд дієслова to succeed містить складову make good, а дієслова fail – go wrong. З метою конкретизувати вербальну фіксацію концептів SUCCESS та FAILURE за допомогою лексем good і wrong, звернемося до лексикографічних джерел. За даними тлумачних словників семантична структура лексеми make good містить ядерний компонент «поведінка», що доповнюється такими диференційними семами, як *right* (правильна), *well* (хороша), *according to moral standarts* (та, яка відповідає моральним принципам) [5]. Ядерний компонент «поведінка» набуває більш деталізованого змісту завдяки аналізу синонімічних маркерів лексеми good, які демонструють широкий спектр когнітивно-семантичних параметрів поведінки людини. Це такі маркери як: *righteous, moral, honest, obedient, kind, good-natured, merciful, generous*. Аналіз мовного матеріалу показав, що всі ці маркери є ключовими елементами текстів англомовних проповідей та складовими номінативного поля концепту SUCCESS у спектрі релігійного дискурсу. Це підтверджується більшістю контекстуальних фрагментів, де фігурують такі валоративи успіху як: *righteousness, obedience, mercy, kindness*. Ключовою ідеєю текстів сучасних англомовних проповідей є ідея про те, що людина може досягти успіху лише обравши шлях праведних, що пролягає через покірність та дотримання Божих заповідей: «*There can be no success without God. Even though some people may think they have wisdom, strength and money they are not successful if they are not seeking first the kingdom of God and his righteousness*» (Paul Fritz «*Success is from the Lord*» (November, 2002)). Лише «духовний успіх» (так званий *spiritual success*), що є результатом Божого благословення, є найдорожчим скарбом: «*History will prove that every great and successful task has always involved some of the most difficult problems and trials along the way. Facing and overcoming inevitable hardships make victory even sweeter! So, you can be successful but only you follow God's secrets for spiritual success*» (R. Mallari «*Secrets of spiritual success*» (December, 2011)). Він не має нічого спільного з «матеріальним успіхом» (*material success*), який за релігійним віровченням не приносить очікуваної радості від життя: «*Godly success is not based upon any worldly system. It's not all about the money, the house or the car you drive, it is based upon the kingdom of God and his ways. Success is knowing the Word and doing things in God's set order*» (Jeff Budzinski «*Three steps to Godly Living*» (December, 2009)).

Будучи орієнтованою на матеріальний успіх нацією, представники англо-американської спільноти нерідко надають надто високу оцінку матеріальним цінностям, що призводить до неправильних дій (*go wrong*), тобто дій, які не схвалюються Богом. Проаналізувавши семантичну структуру лексеми wrong, виділяємо ядерну складову

«припускатися помилки», що за даними тлумачних словників означає: *be not in the correct way* (збитися з правильного шляху), *to pursue an immoral course* (не слідувати моральним засадам), *be not liked and respectful* (складати про себе негативне враження) [6, с. 453]. Дії такої людини отримують негативну оцінку, яка есплікується через синонімічний ряд лексеми wrong, члени якого маркують поведінку такої людини як: *bad* (погано), *sinful* (зрішну), *immoral* (таку, що не відповідає моральним принципам), *evil* (зі злими намірами), *dishonest* (нечесно по відношенню до інших), *dishonourable* (що не заслуговує на повагу) [6, с. 678]. Така поведінка викликає осуд та прирікає на невдачі. Аналіз мовного матеріалу вказує на те, що, готуючи тексти проповідей, проповідники часто описують таку поведінку з метою навернути зневірених на шлях істини та відвернути різного роду невдачі, що очікують на тих, хто веде грішний спосіб життя: «*You live a sinful life if you live by statistics, if you live by yardsticks like bank accounts and degrees and property and prestige, you will never have enough! And you will always be a failure. You will always be a failure if you choose to measure your life but what you have accumulated*» (Joseph Smith, *Has my life been a failure* (April 2000)).

Для того, щоб не викликати гнів Бога та приректи себе на поразку, людині необхідно багато працювати над собою. Лише так вона може здобути найдорожче з усіх знань – Біблійну мудрість, найголовнішим принципом якої є покора людини перед Богом та неухильне наслідування його заповідям: «*A successful life according to the Bible is a life lived with wisdom. There is wisdom literature in the Bible that tells you how to live your life. What James is going to do for us this morning is peel away the veneer and show us an uncensored look at how we can live with wisdom in our life and really live with success*» (Jud Wilhite «*Christianity Uncensored*» (June, 2007)).

Окрім фізичної праці, що веде до успішного життя на землі, для релігійного віровчення більш важливою є і духовна праця, що полягає в молитві. Бо людина повинна бути сильною не лише фізично, але й духовно. Лише через молитву віруюча людина може отримати ключ до прощення гріхів та спасіння душі. Досягти успіху через молитву означає отримати Боже благословення (*be blessed*). Лексема *blessed* містить такі семантичні ознаки як: *holy* (святий), *favoured by God* (обраний Богом) [5], тобто успішна людина – це перш за все благословенна Богом людина: «*One Essential Ingredient for Success = Gift of God's Blessing = «He Gives» «For He gives to His beloved even in his sleep» If man receives the blessing while he is sleeping, it is evident that the fruit of his labours depend on God's gracious gift rather than on his own labours. The Lord delights to give good gifts to His beloved children*» (Paul Apple «*No success apart from God's blessing*» (January, 2001)).

Бездуховність людини, порушення нею Божественного закону не дає право на Боже благословення та прирікає на грішне життя. Гріх стає однією з найбільших перешкод на шляху до успіху. Він робить людину слабкою (*wicked*), нездатною покинути світ зневірених: *Remember, sin will always take you further than you want to go. That's what sin does. It may seem so small and insignificant at first, but it continues to grow and grows until, if left unchecked, leads to your downfall* (Charles Wall Jr. «*Truth about sin*» (August, 2000)).

Проте яким б важким не був гріх, за Біблійним віровченням грішна людина ще може спасти свою душу, покавшись. Отримавши прощення гріхів (forgiveness), вона ще може отримати Боже благословення. Ілюстрацією цієї концепції є використання в текстах проповідей Біблійних уривків, як наприклад: *If now I have grace in your eyes, let the Lord go among us, for this is a stiff-necked people, and give us forgiveness for our wrongdoing and our sin, and take us for your heritage [Exo 34:9].*

Метаморфози перетворення зневіреної людини в праведну можливі лише завдяки вірі. Віра усуває безодню між Богом і людиною та відкриває перед нею нове життя, сповнене Божого благословення. Успіх християнина за релігійним вченням криється у вірі: *«Bible defines faith as a forward focus. People of faith never stay mired but always look forward to what God is seeking to do next. People of faith never settle in the present. They keep pioneering toward God's promising, preferred future»* (Tim Smith «Revision Success» (April, 2008)). Лише віра дає надію на краще майбутнє та є запорукою безтурботного та щасливого життя.

Ідея сповненого успіхом та радістю виражається через мотиви паремій та афористичних виразів, що зазвичай слугують сповнені настановами повчального змісту: *«He who goes after righteousness and mercy will get life, righteousness, and honour» [Pro 21:21].* Як свідчать проведенні нами дослідження, семантичне поле більшості паремій та афоризмів відомих людей, що об'єктивують концепти SUCCESS $\leftrightarrow$ FAILURE, свідчить про закладення концептуальних основ їх бінарного мислення [4, с. 298]. У релігійному контексті концептуальний простір таких паремій наповнений бінарними категоріями, які, з одного боку, описують життя праведних (успішне, сповнене радіщами життя), а з іншого боку – застерігають про можливі невдачі чи навіть смерть, що можуть спіткати зневірених. У таких пареміях об'єктивация концептів SUCCESS $\leftrightarrow$ FAILURE здійснюється за допомогою різних номінативних засобів опозиційного характеру, які містять у собі експліцитний аксіологічний показник (добре – погано). Як, наприклад, *righteousness – unrighteousness, upright – evil-doer, right-wrong, wicked-strong, reward-punishment, wisely-foolishly* тощо. Розглянемо такі паремії: *The lips of the upright man have knowledge of what is pleasing, but twisted are the mouths of evil-doers [Pro 10:32]; Kings reward servants who act wisely, but they punish those who act foolishly [Pro 14:35].* Всі вони, на нашу думку, сповіщають про майбутнє людей. Таким чином, людина заздалегідь знає, що її очікує, і має право вибору життя, яке їй до вподоби.

Ще одним із продуктивних способів вербалізації концептів SUCCESS та FAILURE в текстах англійських проповідей є використання вторинних засобів номінації – метафоричних та метонімічних моделей, що наділяють концепти SUCCESS та FAILURE новими асоціаціями та образами. Найбільш питому вагу в розкритті образно-перцептивного змісту референтних концептів SUCCESS та FAILURE відіграють кореляції, що осмислюють їх у образах ЛЮДИНИ, ФІЗИЧНОГО ОБ'ЄКТА. Мовний матеріал свідчить про те, що успіх і поразка можуть уподібнюються людині, на що вказують різноманітні антропоморфні ознаки та частотність вживань успіху і поразки в позиції

Агенса. Зокрема, для концепту FAILURE властиві ознаки досвідченого вчителя, при цьому спостерігається його можливість дати хороший багаж знань, які в подальшому можуть стати запорукою успіху. На наш погляд одна з ключових персоніфікованих метафор ПОРАЗКА – ВЧИТЕЛЬ переплітається з важливою ціллю, що стоїть перед поразкою, а саме винести з невдач позитивний досвід, який допоможе запобігти негативних наслідків у майбутньому.

Онтологічні метафори УСПІХ – ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (ПРЕДМЕТ) актуалізуються рядом словосполучень: *measure of success, quality of success, quantity of success.* Уподібнюючись фізичному об'єкту, успіх здобуває певні характеристики властиві предметним специфікаціям, такі як міра, кількість, якість: *God's measure of success is not based on the world standards. What some people might think of as successful may actually be phony from God's eyes. God works in us to give us fruit that is both seen in qualitative and quantitative measures (Paul Fritz «Success is from the Lord» (November, 2002)).*

Онтологічна метафорична модель ПОРАЗКА – ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ актуалізує ПОРАЗКУ як ТЯГАР, який несе на собі людина: *«Each of us will one time or another fail. But we must make a new start otherwise we will live the rest of our life with the heavy burden of sorrow and regret...»* (John Hambly «The Failure is not fatal» (July, 2003)). З іншого боку ПОРАЗКА постає перед нами у вигляді ІНСТРУМЕНТА в руках БОГА: *«Failure is a tool in God's hands to make the things right in us and in this world»* (Jim Kane «Overcoming failure» (January, 2004)).

Метафорична модель УСПІХ – МЕНТАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ зображає УСПІХ як МАТЕМАТИЧНУ ЗАДАЧУ, яка має бути вирішена за певною формулою: *«Don't forget the theoretical math and don't lose the relevancy of us today/ The relevancy of us today is what I call the «the formula for success» for our journey from Earth to glory. The formula for success is in GOD'S WORD plus PRAYER»* (Greg Johnson «Formula for success» (December, 2006)).

Образно-перцептивна складова концептів SUCCESS та FAILURE в текстах англійських проповідей доповнюється і орієнтаційними метафоричними моделями «ВЕРХ – НИЗ», «ВПЕРЕД – НАЗАД». Опозиційно-орієнтаційна модель ВЕРХ – НИЗ втілюється через когнітивно-семантичний простір лексем НЕБО – ЗЕМЛЯ. Так, небеса символізують довге та щасливе життя: *And those who are wise will be shining like the light of the outstretched sky; and those by whom numbers have been turned to righteousness will be like the stars for ever and ever [Dan 12:3],* а на землі інколи панують злидні, розруха, зло: *And the Lord saw that the sin of man was great on the earth, and that all the thoughts of his heart were evil [Gen 6:5].*

Засобами номінації концептів SUCCESS та FAILURE в текстах англійських проповідей виступають і метонімічні кореляції, побудовані на моделі «частина замість цілого», які найчастіше проектуються за допомогою соматизмів *hand, eye, ears.* Так, лексема *right hand* характеризує праведну людину, що вірить у силу Божого благословення: *Then I will give praise to you, saying that your right hand is able to give you salvation [Job 40:14].* Лексеми *eye, ear* характеризують людину, що повернулася на путь істини та змогла дослухатись до слова Божого: *Truly my eye*

has seen all this, word of it has come to my ear, and I have knowledge of it [Job 31:1].

Іншими метонімічними моделями є моделі, побудовані за проекцією ознаки людини замість самої людини (*peace of mind*). Наприклад: «*But true faith, with peace of mind, is of good profit*» [1Ti 6:6]; назва місця перебування Бога замість нього самого: «*For lifting up my hand to heaven I say, By my unending life*» [Deu 32:40]; властивість замість носія властивості: «*And I will put him like a nail in a safe place; and he will be for a seat of glory to his father's family*» [Isa 22:23].

Когнітивно-дискурсивну об'єктивізацію концептів SUCCESS та FAILURE у релігійному дискурсі можемо представити у вигляді предметно-акціонального фрейму, слотами якого виступають такі константи: ХТО (суб'єкт дії) є ТАКИЙ (віруюча людина), діє ЯК («засіб дії» – дотримання морально-етичних форм заборони), ЧОМУ (мета дії – блаженне життя на землі). У випадку концепту FAILURE слоти залишаються такими ж, проте їх наповнення змінюється: ХТО (суб'єкт дії) є ТАКИЙ (віруюча людина), діє ЯК (засіб дії – порушує морально-етичні настанови), ЧОМУ (мета дії – корисливі мотиви) РЕЗУЛЬТАТ (наслідок дії – втрата шляху істини, приречення на невдачі та страждання).

Висновки. Таким чином, вербальна репрезентація концептів SUCCESS та FAILURE у релігійному дискурсі охоплює широкий діапазон номінативних засобів: іменників, прикметників, дієслів, ад'єктивних виразів, паремій, фразеологізмів, клішованих виразів, важливе місце серед яких займають стилістичні засоби об'єктивізації концептів SUCCESS та FAILURE, а саме метафори, що містять елементи Біблійних символів та метонімічні моделі, побудовані за проекцією «частина – ціле».

Когнітивно-дискурсивна об'єктивізація концептів SUCCESS та FAILURE у релігійному дискурсі представлена предметно-акціональним фреймом, який відображає внутрішню організацію концептів SUCCESS та FAILURE в англомовному релігійному дискурсі.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в проведенні компаративного аналізу засобів вербалізації концептів SUCCESS та FAILURE у різномовних інституціональних та неінституціональних дискурсах з метою встановлення спільних та відмінних способів концептуалізації бінарної опозиції SUCCESS <> FAILURE представниками різних лінгвокультур.

Література:

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.

2. Малікова О.М. Особливості вербалізації концепту FAITH в англомовному фідестичному дискурсі / О.М. Малікова // Мовні та концептуальні картини світу. – К., 2009. – Вип. 26. – Ч. 2. – С. 217–227.
3. Юцишин О.І. Поняття національного характеру, ментальності і національної свідомості як інструмент культурологічного аналізу / О.І. Юцишин // Наука, Релігія, Суспільство. – 2004. – № 4. – С. 221–226.
4. Щербина С.М. Концепти SUCCESS та FAILURE в асоціативно-образній системі англомовних паремійних одиниць / С.М. Щербина // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 104 (2). – С. 294–298.
5. The Compact Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.askoxford.com>.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. Longman. 1984. – P. 1112
7. English sermons online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.preaching.com/sermons>.

Щербина С. Н. Языковая объективация концептов SUCCESS и FAILURE в англоязычном религиозном дискурсе (на материале современных англоязычных проповедей)

Аннотация. В статье рассматриваются особенности языковой объективации концептов SUCCESS и FAILURE в англоязычном религиозном дискурсе. Установлены первичные и вторичные средства вербаллизации исследованных концептов в текстах англоязычных проповедей. Смоделирован предметно-акциональный фрейм, который отображает внутреннюю организацию концептов SUCCESS и FAILURE в англоязычном религиозном дискурсе.

Ключевые слова: концепт, религиозный дискурс, средства вербаллизации, бинарная оппозиция, фрейм, англоязычная лингвокультура.

Shcherbyna S. The linguistic representation of the concepts SUCCESS and FAILURE in the English religious discourse (on the material of present-day English sermons)

Summary. The article deals with the peculiarities of linguistic representation of the concepts SUCCESS <> FAILURE in the English religious discourse. The nominative means of the verbal representation of the concepts SUCCESS <> FAILURE in the present-day English sermons are defined. The frame structure of the concepts SUCCESS <> FAILURE is represented by the objective and actional frames which reflect the internal organization of the chosen concepts.

Key words: concept, religious discourse, the means of verbalization, binary opposition, frame, English-speaking linguocultural community.